

LƏNKƏRAN RAYON ÇAYAYARARLI TORPAQLARIN MÜNBİTLİYİ, AQROEKOLOJİ PROBLEMLƏRİ VƏ SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏSİ

Məmmədov Q.Ş., Fərzullazadə A.F.

*Bakı Dövlət Universiteti
farzullazadaa@yandex.ru*

Azərbaycanın əlverişli təbii iqlim şəraiti, iqlimi, sulu çayları və gölləri, zəngin bitki örtüyü və münbit torpaqları hələ çox qədim zamanlardan bu diyarı dünyanın inkişaf etmiş əkinçilik mərkəzlərindən birinə çevirmişdir. Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, XIX əsrin ortalarına kimi Azərbaycanın əksər təbii landşaft kompleksləri özünün ilkin, antropogendən əvvəlki formalarında mövcud olmuşdur. Lakin son 150-170 ildə ağır və yüngül sənayenin, nəqliyyat və kənd təsərrüfatının inkişafı respublikanın təbii landşaftında əsaslı dəyişikliklər yaratmışdır: yeraltı və yerüstü sərvətlərdən intensiv istifadə edilməsi, kanal və su anbarlarının tikintisi, dağ regionlarına nəqliyyat yollarının, rabitə və boru-kəmərlərinin çəkilməsi, meşələrin qırılması, əkin, biçənək, öyrüş sahələri hesabına şəhər və kənd tipli yaşayış məskənlərinin genişləndirilməsi təbii landşaft komplekslərinə antropogen təzyiqləri dəfələrlə artırmışdır.

Respublikamızda təbii landşaft komplekslərinə, o cümlədən, torpaq örtüyünə antropogen təzyiqlərin geniş miqyas aldığı regionlardan biri də Lənkəran təbii-coğrafi vilayətidir. Lənkəran vilayəti Azərbaycan Respublikası daxilində mövcud olan 5 təbii-coğrafi vilayətdən biridir. Vaxtilə ərazinin 60-65%-i meşələrlə örtülən bu regionda insanın təsərrüfat fəaliyyəti nəticəsində bu göstərici azalaraq 25-30%-ə düşmüşdür. Düzən meşələr, xüsusən də Cəlilabad rayonunun şimal sərhəddinə kimi uzanmış palıd və palıd-vələs qarışıqlı kserofil və vaxtilə Lənkəran ovalığının cənubunda örtük əmələ gətirmiş və tərkibində nadir bitki növləri olan subtropik-hirkan tipli meşələr tamamilə məhv edilmişdir. Torpaq-iqlim şəraiti Lənkəran vilayətində bir sıra kənd təsərrüfatı bitkilərinin : çay, sitrus, üzüm, çəltik, buğda və tərəvəzlərin yetişdirilməsi üçün olduqca əlverişlidir.

Lənkəran vilayətində çayaltı torpaqların bonitrovkası aparılarkən tədqiqatçılar tərəfindən torpaqların həm ümumi, həm də xüsusi diaqnostik əlamətləri və göstəriciləri qiymət meyarları kimi götürülmüşdür. Çay bitkisinin məhsuldarlığına və çayaltı torpaqların münbitliyinin formalaşmasına torpağın təkcə sabit diaqnostik əlamətləri və göstəriciləri deyil, qranulometrik tərkibi, yuyulması, həmçinin rütubətli subtropiklər üçün səciyyəvi olan torpaqdakı podzollaşma (pseudopodzollaşma) və qleyləşmə proseslərində təsiri vardır. Lənkəran vilayətində çayayararlı torpaqların 20,43% -i və ya 3752 hektarı yüksək keyfiyyətli (I qrup), 28,64% -i və ya 5260 hektarı yaxşı keyfiyyətli (II qrup), 50,94% -i və ya 9355 hektarı orta keyfiyyətli (III qrup) torpaqlara aiddir.